

RESSENYA DE LA MONOGRAFIA “LA SECUITA SENYORIU DE SANTES CREUS. NOTES HISTÒRIQUES” DE DANIEL RECASENS I COMES

MARC DALMAU VINYALS

RESUM

Daniel Recasens i Comes va ser un home important en la vida social, política i científica de la primera meitat del segle XX. De professió metge va escriure “La Secuita, senyoriu de Santes Creus” durant la dictadura de Primo de Rivera. Utilitzant fonts inèdites de l'època va realitzar un itinerari històric interessantíssim sobre l'època en que la Secuita era domini del monestir de Santes Creus.

ABSTRACT

Daniel Recasens Comes was an important man of the social, political and scientific's life of first half of XX century. Doctor by profession, he wrote “La Secuita, a feudal state of Santes Creus” during Primo's de Rivera dictatorship. Through never before used sources of information of that period, he created a very fascinating historical itinerary about the time that la Secuita was under the authority of the monastery of Santes Creus.

Paraules clau: Daniel Recasens Comes; la Secuita, senyoriu de Santes Creus; Ressenya històrica; Dictadura Primo de Rivera.

Keywords: *Daniel Recasens; la Secuita, feudal state of Santes Creus; historical review; Dictatorship of Primo de Rivera.*

1. Biografia de Daniel Recasens i Comes¹ (Figuerola 1899-Lleida 1974)

Metge, conferenciant, polític, intel·lectual, historiador i catalanista. Va néixer a Figuerola del Camp al 1899 i va fer el servei militar durant el Protectorat

1. Agraïxo la col·laboració de Daniel Recasens, professor del departament de Filologia Catalana i nebot de Daniel Recasens Comes.

Espanyol al Marroc. Al 1932 era cardiòleg consultor de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona on va treballar amb el Dr. Battestini i altres internistes. També donava sovint sessions i conferències clíniques. Va participar en la II sessió científica del cos mèdic de l'hospital amb una conferència sobre "Consideracions entorn del tractament de la hipertensió"². Va ser metge a la Secuita i després a la Canonja.

Al 1937 era conseller de sanitat³. El trobem com a conseller regidor de Sanitat, Higiene i Assistència Social⁴. Sembla ser que durant la guerra podia haver estat director de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla.

Al 1935 era membre i president del Centre Catalanista Republicà i va presidir la conferència de Lluís Nicolau d'Olwer al Teatre de Tarragona. Sembla ser que Daniel Recasens "féu la presentació de l'orador amb breus i encertades paraules"⁵. En el pròleg de l'obra "Secuita, senyoriu de Santes Creus. Notes històries" en parlar Daniel Recasens de la història i de l'arxiu de la Secuita diu "hi ha tot un grapat de trocets de petita història que és la història sucosa, segons Nicolau d'Olwer".

Segons "Cartes des de l'exili" també va ser alcalde del Morell i conseller municipal d'Acció Catalana Republicana. Amb la dictadura es va exiliar a Montpeller on es va dedicar a fer espartenyas (el seu pare havia estat cistellaire). Al 1948 va obtenir autorització per tornar a Catalunya, després que se li hagués estat denegada dues vegades. Va morir a Lleida al 1974.

Era el germà gran de Josep Maria Recasens i Comes, primer alcalde democràtic i fill predilecte de la ciutat de Tarragona. Devia ser una persona molt estimada per la gent que el coneixia.

2. Obra escrita

Entre la seva obra destaca "Secuita, senyoriu de Santes Creus. Notes històriques" publicat al Diari la Guspira al 1929 i "Mortalitat i natalitat a la ciutat de Tarragona"⁶ publicat a la revista "Practica Medica" al 1935. Va participar en un recull de treballs en honor a Pere Lloret i Ordeix⁷.

2. Diari de Tarragona, 14 març 1933. Pàgina 1. BHMT (Biblioteca Hemeroteca Municipal Tarragona)

3. Llibertat. 02 d'abril de 1937. Pàgina 2. BHMT.

4. Llibertat. 02 d'abril de 1937. Pàgina 2. BHMT.

5. Diari de Tarragona. Dimarts 10 de desembre de 1935. Pàgina 1. BHMT.

6. Diari de Tarragona, Divendres 17 de maig de 1935. Pàgina 2. Diari de Tarragona. 05 de març de 1936. Pàgina 5. BHMT.

7. Diari de Tarragona, Dissabte 18 de juliol de 1936. Pàgina 1. BHMT.

Pere Lloret i Ordeix (Tarragona, 1877-Barcelona, 1967) fou un polític i advocat català que ocupà el càrrec d'alcalde de Tarragona durant la Segona República Espanyola.

També va ser col·laborador del Diari de Tarragona fins al punt que el felicitaven pel seu aniversari: "*Avui festa de Sant Daniel, són els dies del senyor metge Recasens*"⁸. Alguns dels articles mèdics que va escriure al diari són "L'endèmia tifoida a la nostra ciutat en l'any 1935"⁹. Com a conseller va escriure "El problema de l'aigua"¹⁰.

Pel que fa al material inèdit es té constància d'una altra obra històrica "La Canonja de 1688 a 1844" on també va treballar com a metge.

De "La Secuita, senyoriu de Santes Creus" en parla Coromines en el seu diccionari etimològic. Parla d'una "*excel·lent monografia inèdita que sobre aquest poble tenia redactada el Dr. Daniel Recasens i que aquest em deixà amablement estudiar l'any 1954*". Hem vist a l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus un manuscrit original de l'obra de Daniel Recasens que es devia presentar per un concurs d'investigació històrica. No obstant, per fer aquest treball hem utilitzat l'edició publicada a mode de fulletó en el periòdic "La Guspira" l'any 1929.

3. Context històric de "La Secuita senyoriu de Santes Creus"

L'obra sobre la Secuita va ser publicada al 1929 gairebé al final de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Segons E. Fort i Cogul: "*Durant els darrers anys de la Dictadura del general Primo de Rivera i al diari barceloní la Veu de Catalunya van aparèixer una sèrie d'articles de divulgació històrica que van constituir un dels èxits periodístics més remarcables d'aleshores*". Sembla ser que la dictadura i la seva persecució de la llengua i la cultura catalana, va acabar afavorint el catalanisme, va augmentar la cohesió social i política a Catalunya i va potenciar una resposta creadora en el camp de la cultura. Va sorgir tot un moviment de resposta, de reacció a la repressió dictatorial. La defensa de la llengua i de la cultura es va constituir en un element de cohesió nacional. Durant aquest període s'observa un increment notable en les publicacions de llibres, en la premsa o en el teatre. En aquest context històric es va escriure "Secuita, senyoriu de Santes Creus".

Sembla que Daniel Recasens ja pressentia que s'acostava el final de la dictadura. I en el últim capítol en parlar del final del domini de Santes Creus sobre la Secuita ens diu: "*Finalment, a l'any següent, uns escamots de miquelets de la rodalia, contagiats per altres fets anòlegs, i segurament portant, a més a més, la ràbia d'antics vassalls al cor, incendiaren i barrajaren el Monestir buit de frares, tot posant un INRI escarnidor al cim de l'orgullosa creu de doble travesser de l'escut de Santes*

8. Diari de Tarragona. 21 de juliol de 1933. Pàgina 3. BHMT.

9. Diari de Tarragona, Dimarts 3 de març de 1936. Pàgina 3. BHMT.

10. Llibertat. 14 de gener de 1937. Pàgina 1. BHMT.

Creus". Aquest INRI escarnidor presagiava el final d'una dictadura i la implantació de la Segona República Espanyola.

A Santes Creus el Reial Decret del 15 de juliol de 1921 el declarà monument nacional. Cap a finals de la dècada s'adequà el monestir per a la instal·lació d'un museu etnogràfic a les comarques tarragonines. Llavors ja acudien a Santes Creus continguts notables de visitants. Al 1931 fou creat el primer Patronat de Santes Creus que es constituí el darrer dia d'aquell mateix any i que va treballar a favor del monestir. L'any 1944 es creava l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus.

4. Tema i argument

El tema d'aquesta obra és la dominació de la Secuita pel monestir de Santes Creus. Hi ha una actitud gairebé bel·ligerant de l'autor en contra de l'abat i el domini senyorial. L'obra està dividida en sis capítols que van del 1699 al 1834 i està documentada a l'arxiu municipal de l'ajuntament de la Secuita. En el capítol 2 l'autor fa un salt temporal i passa a parlar-nos del testament de Guillem de Claramunt del 1229.

5. Capítols

Capítol 1. El capbreu de 1699

L'autor comença transcrivint el pregó que el dia 1 de gener de 1699 el nunci de la Cort de la Tallada publicava en els llocs acostumats de la Secuita, per tal que les persones de la Secuita fessin inventari de les seves possessions i rentes: "*qualsevol persona tant de qualsevol estat, grau o condició que sie natural y habitant en lo dit lloch y terme de la Secuyta y aixi naturals com estrangers...*". Pocs dies després de publicar el pregó es reuniren a la plaça el batlle, els jurats de l'any en vigor i 37 pagesos que juraren fidelitat a l'abat de Santes Creus. I acceptaren els drets que tenia l'abat sobre el lloc i sobre ells. L'endemà els tres jurats capbrevaren els béns que tenia el Monestir de Santes Creus a la Secuita (la Casa de la Vila, l'Església i fossar, la plaça, dos pous, dues basses i cinc carrerades). El dia 19 de gener van començar les caprevacions particulars a casa del batlle Rafel Manyer. El capbreu es va acabar de fer el dia 5 d'abril i conté les confessions de 83 terratinents, 67 dels quals eren vassalls de Santes Creus. Segons l'autor aquest capbreu demostrava que l'abat i la comunitat de Santes Creus eren senyors alodials del terme de la Secuita.

Tot seguit l'autor passa a parlar del significat de remença, emfiteuta i sobre la propietat de la terra. Menciona que algunes terres que no pagaven impostos i posa l'exemple d'alguns casos on es va tenir que acudir a l'enquesta pública on els declarants confessaven el que sabien sobre el cas. Recasens posa l'exemple d'alguns casos trobats al Llibre de la Cort (1648-1736). Finalitza el capítol

enumerant altres capbreus que considera que s'han perdut (el de 1487, 1578, 1614, 1661, 1684 o el de 1690). En aquest capítol l'autor cita a Rovira i Virgil i a Serra i Vilaró.

Capítol 2. El testament de Guillem de Claramunt

En aquest capítol l'historiador fa un salt respecte al capítol anterior i passa a parlar del repoblador de la Secuita, en Guillem de Claramunt. Segons Recasens, el testament de Guillem de Claramunt es trobava en aquell moment a l'Arxiu Diocesà de Tarragona. Nosaltres el coneixem gràcies al "Llibre Blanch" de Santes Creus. En ell hi ha una clàusula en la que al 1229 cedeix la vila de la Secuita amb tots els seus termes i possessions, al monestir de Santes Creus. Com a curiositat podríem remarcar que Recasens no va saber traduir alguns topònims com el Codony (posa un interrogant després de Coactano), Catllar (tradueix Castlari per Castellà), Garidells (tradueix Garidello per Canadell) o Nulles (tradueix Nuillis per Mollis). Tot seguit l'autor fa un resum de la biografia del noble Guillem de Claramunt posant èmfasi amb la conquesta de Mallorca. Segons l'autor, citant a mossèn Josep Palomer, abans d'anar a la guerra, Guillem de Claramunt, va passar uns dies a Santes Creus, que en aquell temps estava governat per Bernat Calvó, i va expressar la voluntat de ser enterrat al monestir. Guillem de Claramunt va morir a Mallorca a causa de la pesta i va ser enterrat provisionalment a Mallorca. Al 1237 van traslladar el cadàver a Santes Creus en un sepulcre sense ornaments ni inscripcions que al 1665 (segons el llibre de Pedret citat per mossèn Palomer) contenia el cadàver. Al 1835 va ser profanat i llençat al foc.

Posteriorment l'autor parla de las desavinences i lluites pels drets de la Secuita entre el monestir de Santes Creus i Tarragona. L'autor ens diu: "*la guarda i defensa del castell i terme de Secuita, en temps dels Claramunts, era encomanada a un castlà, que habitava al castell*". Segons l'autor, el castell era situat en la casa de Josep Soler, dita Cal Manso. A mesura que afermava la propietat sobre les terres de Guillem de Claramunt, el monestir les va anar ampliant amb algunes compres. Tot seguit l'autor va posar l'exemple d'algunes vendes realitzades per particulars al monestir de Santes Creus. En aquest capítol l'autor cita a mossèn Palomer, a Pedret i a Emili Morera.

Capítol 3. Secuita, Senyoriu de Santes Creus

En un primer apartat en Recasens exposa com funcionava el sistema de la Universitat de la Secuita. L'autoritat comunal era representada pel batlle, el sotsbatlle, els jurats i el Consell de la Universitat. Durant casi tot el segle XVII la batllia de la Secuita va estar vinculada a la família Manyé del Carrer Clos. Els jurats eren tres i eren representants de la mà gran, la mà mitjana i la mà petita. Eren elegits pel sistema de la insaculació. Quan les qüestions eren importants

es reunia el Consell General, fet pel qual eren cridats un nombre variable de veïns. Els jurats i el Consell eren la policia de la Universitat que es regulava per un llibre d'ordenances. Els que contradeïen les ordenances rebien multes i junt amb els arrendaments de la carnisseria i les talles, es finançava la Universitat. La riquesa dels veïns es feia per les valies portades a cap per ordre de l'abat.

En el següent apartat l'autor passa a parlar de l'administració de la justícia que es realitzava a la Cort del Batlle de la Secuita que residia a la Granja de la Tallada. L'abat era senyor jurisdiccional en justícia civil i criminal. Era el pare granger el notari i escrivà de la Cort de la Secuita. Quan la importància de l'afer ho requeria hi intervenia el batlle general o governador general de les baronies o el mateix abat. Tot seguit el text enumera tota una sèrie de penes que anaven dels assots, les reclusions o les confiscacions (banys). Si un deute entre particulars era denunciat al batlle, aquell podia intimar al deutor (intima) o vendre en publica subhasta els béns del deutor (ampara). La justícia no s'administrava gratuïtament i l'escrivà, el notari, el batlle o el nunci cobraven per cada cas. Els senyors es reservaven alguns drets com la ferreria del poble, la venda de carn o la propietat del molí. Sembla ser que el dret de moldre al molí de la Granja o portar les olives al trull de la Tallada era un dret senyorial.

L'últim apartat d'aquest capítol ens parla sobre les disputes entre l'església del Codony i l'església de Santa Maria de la Secuita. A mitjans del segle XVIII l'abat de Santes Creus va obtenir permís de l'arquebisbe de Tarragona de construir una església a Santa Maria. Fins aleshores els seus habitants es tenien que desplaçar al Codony.

Capítol 4. Sota el signe de Santes Creus

La primera part d'aquest capítol l'autor parla de l'asfixiant règim senyorial i les seves càrregues. La gent de la Secuita tenia que suportar tota una sèrie de prohibicions com no caçar o fer llenya als boscos. Hi havia l'obligació de retre homenatge, guardar els cavalls i fer regals durant les visites del senyor. La misèria al camp era l'estat corrent de les famílies. Els casos d'execucions o de banys eren freqüentíssims. Quan el gra s'acabava anaven a empenyorar-se a la casa del batlle, col·lector del monestir i mercader. Arribada la collita era el batlle el que comprava els grans i el vi dels pagesos que en tenien necessitat i el mateix que cobrava el deute. Amb aquest clima s'entenen totes les demandes que apareixen al Llibre de la Cort. Hi havia tota una sèrie de censals que tenien que pagar-se a senyors i ordres religioses. Un d'aquests censals dirigit als marquesos d'Aguilar va ocasionar un plet que va durar més de cent anys.

En aquest capítol també hi han transcrits tres inventaris: un de Damià Mañfré del 1652, un de Magí Bernat del Pontarró de 1674 i un de la viuda Ballestera, mestressa del mas de Tapioles de 1669.

Segons l'autor, la Secuita era un lloc allunyat del que passava a Catalunya: "*Sembla com si no hagués arribat fins als pobles quasi bé ni el ressó de les conteses de la Catalunya decadent*". Per finalitzar, l'autor dona algunes notícies i curiositats sobre alguns fets com la plaga de la llagosta de 1687.

Capítol 5. El plet de la palla

A finals de segle XVIII Santes Creus era una ombra del que havia estat. Per altra banda, les antigues universitats s'enfortiren i se sentiren més fortes davant dels senyors.

A la segona meitat del segle XVII va passar quelcom que va trencar la pau entre la Secuita i el monestir de Santes Creus. El monestir al·legà que s'amagaven els grans per no pagar la tasca i demanà que es pagués l'impost abans de batre, però pagant d'aquesta manera es pagaria també la palla, cosa que no havia passat mai a la Secuita. Al 1787 es presentà una demanda a la Real Audiència de Barcelona contra la Universitat i els particulars terratinents de la Secuita. Per aquest afer es va crear la figura del "*procurador del Batlle i els regidors, el síndic, particular i terratinents del lloc i terme de la Secuita*". Aquest deia que si tenien que pagar l'impost de la palla, poca com n'hi havia, la tindrien que anar a buscar fora i que les garbes feien de mal partir. Aquest plet va acabar amb una concòrdia entre les dos parts. Els de la Secuita pagarien una tretzena part de la collita i en gra, no en palla.

Després d'aquest plet, ja no hi hagué treva entre la Secuita i el monestir de Santes Creus. A l'any 1800 la Secuita demanà els títols de la seva jurisdicció sobre el poble i, en no presentar-los, el poble es cregué deslliurat de la pressió senyorial. Els regidors de la Secuita no volien ser elegits pel monestir de Santes Creus i l'Ajuntament de la Secuita adreça una petició a la Real Audiència, que tornà a demanar els títols de la jurisdicció sobre la Secuita a l'abat al 1803.

Capítol 6. Els últims anys de la dominació

Al segle XIX Napoleó envaí Espanya. Amb les Corts de Cadis van quedar abolits els dictats de vassallatge entre senyor i vassall. Els de la Secuita no sabien ben bé que fer. Tenien que seguir pagant al monestir o ja s'havien alliberat definitivament de la pressió senyorial. Una considerable part del terme no tributava perquè estava confiscada pels invasors francesos. L'Ajuntament de la Secuita va començar una discussió amb les autoritats franceses demanant que se'ls abonés la part del tribut que tocava a les hisendes confiscades. La petició va ser denegada i ja podien anar a reclamar a Santes Creus ja que les terres dels monestirs havien estat tornades als frares. Segons paraules de l'historiador "*Secuita torna al jou de Santes Creus i la crossa de l'abat tornà a dressar-se autoritària enfront del poble*".

Les Corts de l'any 1820 van continuar amb l'abolició començada per les Corts de Cadis. El 8 de novembre de 1820 es manava a l'Ajuntament confiscar els bens que el monestir de Santes Creus tingués al terme.

Tot seguit l'autor transcriu l'inventari de béns que el monestir tenia al terme a la casa de la Tallada. La Tallada va ser venuda a la família Sabadell de Tarragona. D'aquesta manera acabaven els drets de Santes Creus sobre el senyoriu de la Secuita.

6. Conclusió

A mode de conclusió podríem dir que l'obra "La Secuita, senyoriu de Santes Creus. Notes històriques" és una obra important que donà a conèixer amb molt èxit a començaments del segle XX la història moderna del terme de la Secuita. És una obra d'una rabiosa actualitat, fruit d'uns moments convulsos per la història del país. Una obra que no ha pogut ser superada ni igualada.

En l'època que va viure l'autor els catalans s'oposaven a través de la llengua i la cultura a les imposicions que venien d'Espanya. Aquest moment tenia alguna similitud amb les lluites que duïen els habitants de la Secuita per deslliurar-se del domini de l'abat de Santes Creus.

Segons el meu punt de vista l'obra es pot veure com la reivindicació d'un intel·lectual català davant la imposició anticatalanista de la Dictadura de Primo de Rivera. En aquesta obra, l'autor podria estar identificant les pressions senyoriales amb les imposicions del dictador. L'actitud antisenyorial cap al monestir podria estar simbolitzant l'actitud antidictatorial cap al dèspota.

A l'obra, sota la figura senyorial de l'abat hi podria haver l'ombra de la figura militar de Primo de Rivera. "*Sobre els quals plana encara l'ombra autoritària de la crosa de l'abat de S. Creus*". I els deures i obligacions dels secuitencs i les secuitenques cap al monestir, es podrien veure com les càrregues que va imposar el dictador a Catalunya.

Un dels èxits de l'obra és que l'autor hagués pogut tenir accés a l'arxiu de l'ajuntament en una data tant matinerana, i n'hagués pogut redactar una obra de recerca històrica. Avui en dia el capbreu de 1699 es conserva a l'Arxiu de la Diputació de Tarragona on va ingressar amb estranyes circumstàncies. Mentre que els Llibres de la Cort es segueixen custodiant a l'Ajuntament de la Secuita. Alguns dels documents que cita l'autor nosaltres no els hem pogut localitzar i segurament s'han perdut a causa de la humitat, la guerra, els administratius o els trasllats.

Aquesta obra ens mostra que les reivindicacions socials, econòmiques i polítiques dels pobles venen de molt lluny. Que els esclaus ja s'oposaven als amos i que els camperols ja reivindicaven els seus drets davant dels senyors. Ens mostra que el pas de l'home sobre la terra és efímer i al final només en queden papers

vells i pedres enrunades. Ens mostra que no hi han llinatges, ni sistemes, ni dinasties, ni governs, ni idees que durin més de mil anys.

BIBLIOGRAFIA

- FORT, EUFEMIÀ. *Llibre de Santes Creus*. Biblioteca Selecta. 1973. 104.
- RISQUES, MANEL; DUARTE, ÀNGEL; DE RIQUER, BORJA; ROIG ROSICH, JOSEP M. *Història de la Catalunya Contemporània*. Pòrtic. Biblioteca Universitària. 1999. 264-277.
- ROVIRA VIRGILI, ANTONI. *Cartes de l'exili*. 1939-1949. L'Abadia de Montserrat. 2002.